

De Stichting Nederland Gifvrij en de Stichting Natuur en Milieu organiseerden het congres onder de titel 'Van vuile bagger tot schoon slib'. Beide milieuorganisaties stelden het baggerstortbeleid van de overheid aan de orde, de geringe beschikbare financiële middelen voor sanering in het algemeen en voor reiniging in het bijzonder en ook de in hun visie te weinig krachtadige aanpak van de bronnen van de vervuiling. Niet alle aandacht richtte zich daarbij op de rijksoverheid. De provincies, de waterschappen en zuiveringsschappen en de gemeenten moeten meer ruimte krijgen om de sanering aan te pakken, maar tevens kunnen ze de hand in eigen boezem steken. Van Wijnbergen, voorzitter van het waterschap en zuiveringsschap Limburg erkende dit ten aanzien van preventie: 'De waterkwaliteitsbeheerder heeft een behoorlijke invloed op de kwaliteit van het oppervlaktewater en daarmee op de kwaliteit van de waterbodem. Met een goed vergunningstelsel, een consequent handhavings- en opsporingsbeleid en met goed werkende zuiveringsinstallaties kan hij de kwaliteit van het oppervlaktewater nog aanzienlijk verbeteren'. Hij pleitte in

Door de begrotingsbehandeling van Verkeer en Waterstaat in de Tweede Kamer was minister Maj-Weggen helaas verhinderd om zelf te komen. Haar tekst trok daarom niet minder belangstelling en een viertal kernpunten uit haar betoog kregen van de overige sprekers later de nodige aandacht, ook tijdens de forumdiscussie. Die kernpunten waren geld, techniekontwikkeling, stortlocaties en organisatie.

Voor de kabinetsperiode (1991-1994) is 110 miljoen gulden uitgetrokken voor de sanering van de waterbodems van de rijkswateren, inclusief al het onderzoek naar reinigingstechnieken. Voor de regionale wateren is op de begroting van het ministerie van VROM voor dezelfde periode 28,2 miljoen gulden uitgetrokken. Daarnaast staat op de meerjarenbegroting van Verkeer en Waterstaat voor de periode 1995-2000 jaarlijks een bedrag van 40 miljoen gulden gereserveerd. Eerder is door Rijkswaterstaat gesteld dat niet meer geld aan sanering kan worden besteed door de beperkte capaciteit van het ambtelijk apparaat, beperkte deskundigheid en de lange doorlooptijd van de benodigde procedures. De minister hield aan deze argumenten vast en voegde daaraan toe dat voor de regionale wateren pas op grond van concrete saneringsprogramma's een reële meerjarenraming van de benodigde gelden kan worden opgesteld. 'Voor de regionale wateren is er tot nu toe niet meer dan de voorlopige inventarisatie van de verontreinigde waterbodems die ik in januari 1990 aan de Kamer heb verzonden. Het is nu aan de provincies om samen met de kennis en deskundigheid van de regionale waterkwaliteitsbeheerders zo concreet mogelijk een saneringsprogramma op te stellen (. . .) Zolang er geen saneringsprogramma's voor de regionale wateren zijn, is er onvoldoende inzicht in de kosten en zal het moeilijk blijven om bij de minster van Financiën extra middelen hiervoor vrij te krijgen (. . .) Met spoed zullen er dus saneringsprogramma's opgesteld moeten worden. Het nu beschikbare bedrag kan aan het opstellen

Prominenten op de voorste rij: van rechts naar links: Derwaide, Welschen, Van Wijnbergen, Nijhoff, Hoogland, Leuven en daarvoorzitter Fokkens. Achter Fokkens zit Van der Beesen.

daarvan worden besteed'. Klare taal, waaruit de provincies en waterschappen consequenties zullen moeten trekken, maar tevens een cirkelredenatie. Dat bleek 's middags bij de forumdiscussie, waar juist uit de regio werd geroepen dat er geld moest komen om de sanering goed aan te pakken. Klaarblijkelijk acht de minister de tijd nog niet rijp voor echte saneringen in de regionale wateren. Van Wijnbergen: 'Ik rangschik dit maar onder de gemiste kansen voor een beetje actiever milieubeleid.'

Voor de ontwikkeling van scheidings- en reinigingstechnieken en het uittesten daarvan in proefsaneringen wilde de minister eveneens niet meer geld toezeggen dan zij reeds had gedaan in het Saneringsprogramma Waterbodems Rijkswateren 1991-2000. Hierin is 14,5 miljoen gulden voor onderzoek en 15 miljoen gulden voor proefsaneringen gereserveerd. De minister rekent erop dat het bedrijfsleven bij de uitvoering van het programma mee zal blijven doen. 'Dat is niet alleen in financieel opzicht interessant, maar ook helpt het om het onderzoekstempo erin te houden, zoals zo vaak het geval is wanneer onderzoek en praktijk nauw samenwerken'. Kritische kanttekeningen van de zijde van het bedrijfsleven bleven echter niet uit. A. Struijk, bestuurslid van de Vereniging Centrale Baggerbedrijf, wees er in het forum op dat tegenover alle inspanningen op een gegeven moment ook wel eens rendement moet staan. Vooral het uitblijven van opdrachten wordt zo langzamerhand een punt van zorg.

De constructie en inrichting van baggerspeciestortplaatsen vormde het derde hoofdpunt in het betoog van de minister. In haar visie zijn dergelijke stortplaatsen noodzakelijk, en daarin werd zij in beginsel door alle sprekers en forumleden gesteund. Met betrekking tot de randvoorwaarden liepen de meningen echter uiteen. Het landelijk milieu-effectrapport baggerspeciedepots, dat in de zomer van dit jaar gereed zal moeten zijn, wordt een belangrijk kader voor de discussie over deze voorwaarden. Uit dit MER zullen richtlijnen (IBC-criteria) moeten voortvloeien over de inrichting en het beheer van baggerdepots. De minister kondigde aan dat binnenkort een projectgroep gaat werken aan een referentie-ontwerp. 'Verwacht wordt dat het komende halfjaar op die manier inzicht wordt verkregen in de problematiek van het bouwen en technisch beheren van speciebergingsplaatsen. Een dergelijk referentie-ontwerp kan dienen bij de bouw van stortplaatsen

Overhandiging van het boekje 'Vervuilde waterbodems; slib tot aan je lip' aan dr. J. H. Dewaide (ministerie van VROM) en ir. J. Hoogland (ministerie van Verkeer en Waterstaat).

in bijvoorbeeld het Ketelmeer en het Hollandsch Diep. Natuurlijk zal de verkregen informatie ter beschikking staan van andere overheden die met vergelijkbare bergingsproblemen worden geconfronteerd'. Dat zal zeker welkom zijn. Momenteel lopen er in zeker zes provincies procedures voor milieu-effectrapportages voor de aanwijzing van baggerstortlocaties. Bij twee andere provincies zijn daarvoor de eerste aanzetten gegeven. Als laatste punt roerde de minister de organisatie van de waterbodemsanering aan. Het wettelijk kader is nog altijd niet vastgesteld. In voorbereiding is een voorstel tot wijziging van de Wet bodembescherming, waarbij een regeling voor de sanering van waterbodems in deze wet wordt opgenomen. In het voorstel wordt de positie van de rijkswaterbeheerder, de provincie en de regionale waterbeheerder geregeld.

Het opstellen van saneringsprogramma's, de inspraakregelingen, bevoegdheden en dergelijke worden uitgewerkt, evenals de financieringsregeling. 'Naar verwachting zal dit wetsvoorstel binnen enkele maanden in de overlegorganen kunnen worden besproken', aldus de minister. Het wetsvoorstel heeft echter al eerder vertraging ondervonden en de inwerkingtreding zal nog wel even op zich laten wachten. Daarnaast zijn er nog altijd een aantal punten die in het geheel niet stroken met de aanpak van de droge bodemsanering. Met name dr. R. W. Welschen, milieugedeputeerde van Noord-Brabant, kwam hierop in het middagdeel van het congres op niet mis te verstane wijze terug.

Zes miljard gulden

'Uit ervaring met de droge bodemsanering weet ik dat eerste schattingen, zoals in dit geval voor de sanering van de regionale wateren (600 miljoen gulden), slechts een begin zijn van de werkelijke kosten. Als we deze vervuilde bagger goed zouden verwerken houd ik de kosten daarvan op zo'n zes miljard gulden'. Van Wijnbergen stelde het hard in zijn bijdrage aan het congres, en dan had hij het alleen nog maar over de regionale wateren. Het citaat illustreert echter tevens de omvang van de vereiste inspanningen voor de oplossing van het probleem, zowel preventief als curatief. Tijdens het tweede deel van het congres gingen bestuurders, milieu-organisaties en bedrijfsleven hierover met elkaar in discussie, nadat in het ochtenddeel dr. H. J. P. Eijsackers (programma-directeur Speerpuntprogramma Bodemonderzoek) en ing. H. J. van Veen (TNO Maatschappelijke Technologie) hen nog van de nodige munitie hadden voorzien met betrekking tot de gevolgen van waterbodemsvervuiling en de noodzaak van sanering, respectievelijk ervaringen en perspectieven bij waterbodemsanering. Eijsackers benadrukte in zijn voordracht vooral de grote mobiliteit van slib als gevolg van scheepvaart, wind, stromingen en biologische activiteit, waardoor reeds vervuild slib zich steeds verder verspreid. Dit heeft ernstige gevolgen voor met name natuurgebieden, die meestal zijn gelegen in de bezinkingsgebieden van dit slib. Van Veen legde in zijn voordracht het accent op de complexiteit van waterbodemsanering. 'Het is een stuk proces-technologie'. Dr. R. W. Welschen,

ir. G. C. van Wijnbergen en dr. R. S. E. W. Leuven (Stichting Natuur en Milieu) presenteerden 's middags eerst op bondige wijze hun visie op de aanpak van de waterbodempromblematiek. In de daarop volgende forumdiscussie traden Welschen en Van Wijnbergen in debat, samen met A. Struijk (Vereniging Centrale Baggerbedrijf), prof. dr. L. Reijnders (hoogleraar milieukunde Universiteit van Amsterdam en medewerker Stichting Natuur en Milieu), drs. P. Dofferhof (Vereniging Nederlandse Gemeenten) en A. H. G. C. van der Beesen (Rijkswaterstaat).

Hoofddlijnen saneringsbeleid

Opvallend was het algemene onbegrip voor het uitblijven van duidelijkheid in het rijksbeleid. Weliswaar heeft het Rijk één en ander in voorbereiding, maar het duurt duidelijk allemaal veel te lang. In de visie van Welschen ontbreekt op dit moment iedere basis voor een goed provinciaal beleid. 'De hoofddlijnen van het waterbodembeluid moeten nu maar eens snel op tafel komen en dan denk ik aan regelgeving, financieringssysteinen, organisatie, normstelling en fysieke instrumenten'. De bedoelde hoofddlijnen zullen moeten passen in het totale brongerichte beleid. 'Tot nu toe heb ik ook geen afdoende argumenten gehoord waarom het waterbodembeluid niet analoog aan het bodembeluid kan worden gevoerd. Heeft iemand één goede reden om het anders te doen? Ik heb ze nog niet gehoord. Ik snap het gewoon niet'. Volgens Welschen zijn er weliswaar enkele verschillen, maar niet zodanig dat dit afwijkingen rechtvaardigt. 'Het is toch eigenlijk onzin dat we een speciaal congres over waterbodems moeten houden?' Er is zoveel kennis en ervaring in de bodemsanering opgedaan, er is met veel moeite een Service Centrum Grondreiniging voor de verwerking van saneringsgrond opgericht en de toetsende rol van de provincie is vastgelegd. Waarom wordt daarvan geen gebruik gemaakt? Daarnaast behoort alleen op basis van milieurisico's voorrang te worden gegeven aan bepaalde locaties. 'Net zoals bij de bodemsanering behoort in het geval van risico's voor de volksgezondheid of ecosystemen prioriteit te worden gegeven aan een locatie, en als er geen directe risico's zijn en men wil toch saneren, dan betaalt men het zelf maar. Sorry, u bent pas in januari 2034 aan de beurt'. Leuven en Van Wijnbergen ondersteunden Welschen in zijn pleidooi voor uitbreiding van de rol van het Service Centrum. Daarmee kan ook een andere wijze van aanbesteding dan de huidige van de grond komen, die volgens velen

veel te veel is gericht op een lage aanneemsom in plaats van de specifieke kennis en kunde van de aannemer. Overigens heeft ook de regering in het Milieuprogramma 1990-1993 te kennen gegeven de wettelijke rol van het Service Centrum uit te willen breiden naar de waterbodemsanering, alleen heeft zij dit voornemen nog niet uitgevoerd.

Preventie bovenaan

Door het vooropstellen van de analogie met het bodembeluid werd de discussie voor een belangrijk deel in banen geleid. Het 'trapje van Lansink', zoals Welschen het noemde, zou evenals in het bodembeluid uitgangspunt moeten zijn voor de prioriteitenstelling. Dat houdt in eerste instantie preventie in, dan reinigen, vervolgens storten en als laatste immobiliseren.

Over het belang van preventie was iedereen het roerend eens. Met name Leuven vroeg echter om verdergaande maatregelen. Hij bepleitte forse aanscherpingen van het nationale en internationale beleid voor de bestrijding van de watervervuiling. 'De belasting van het oppervlaktewater met moeilijk afbreekbare gifstoffen moet met tenminste zeventig tot negentig procent omlaag om 'schoon' slib te krijgen. Voor sommige stoffen zelfs meer. Met het huidige beleid neemt de omvang van de waterbodembervuiling nog steeds toe.' Verbijsterend is dat de regering erkent dat ze haar eigen doelstellingen voor het jaar 2000 uit het Nationaal Milieubeleidsplan en de Derde Nota Waterhuishouding met de door haar voorgestelde maatregelen zeker niet zal

Voor de emmer baggerslib uit het Amsterdamse havengebied bestond veel belangstelling, in dit geval van mevrouw De Boois, voorzitter van het Zuiveringsschap Amstel- en Gooiland.

halen, zoals Leuven illustreerde aan de hand van een citaat uit het rapport Waterbodems van Rijkswaterstaat.

Normstelling

Zowel Welschen als Van Wijnbergen uitten hun ongenoegen over de sterke veranderlijkheid van de normstelling voor waterbodems en de discrepantie met de ABC-waarden uit de landbodemsanering. Zo gebeurt het dat er verschillende beoordelingscriteria worden gehanteerd voor slib dat boven of onder water ligt. Aan deze klacht wordt naar verwachting binnenkort gehoor gegeven met de revisie van de Leidraad bodembescherming, waarin nieuwe normenlijsten voor bodem en waterbodembeluid zijn opgenomen, die op elkaar zijn afgestemd. Leuven was van mening dat het normeringssysteem moet worden toegespitst op de schadelijke ecologische gevolgen van de vervuiling. 'Recente rapporten van het RIVM maken duidelijk dat de tot nu toe gehanteerde C-waarden in dat opzicht voor de meeste stoffen veel te soepel zijn. En dat terwijl ook bij de hantering van ecotoxicologisch onderbouwde C-waarden wordt toegestaan dat maar liefst vijftig procent van de soorten in het ecosysteem in hun voortbestaan wordt bedreigd'. Eijsackers pleitte vooral voor een integrale beoordeling van de slibvervuiling door niet alleen de stofconcentraties te meten, maar ook standaard veldinventarisaties en bio-assays te gebruiken. Volgens de gegevens die hij liet zien treden er ernstige ecologische effecten op onder de huidige toetsingswaarde.

Vicieuze cirkel met geld

De beschikbare hoeveelheid geld bleef in alle opzichten een centrale rol spelen in de discussie, ofschoon duidelijk is dat het niet het enige middel is tegen de kwaal. Van Wijnbergen: 'Ik begrijp de minister van Verkeer en Waterstaat niet als zij zegt, tijdens de UCV op 19 november jl. (Tweede Kamer-behandeling Derde Nota Waterhuishouding), dat meer geld uit de algemene middelen niet nodig is, omdat het ontbreekt aan materiaal en stortcapaciteit. Juist het ontbreken van geld, het onvoldoende aanbieden van te reinigen baggerspecie aan het bedrijfsleven en de onnodig lange procedures leiden tot de geringe verwerkingscapaciteit'. Een vicieuze cirkel dus. Struijk kon daarop direct inhaken en beamen dat het bedrijfsleven nu ook wel eens geld wil zien in de vorm van opdrachten, in plaats van steeds maar weer tegen geringe vergoedingen meedraaien in proefnemingen. Van Veen had die ochtend al iets dergelijks gezegd.

'Tot nog toe is er geen gram baggerspecie gereinigd. Als men van reinigings-technieken verwacht dat deze tegen lagere kosten dan de stortkosten multifunctioneel gereinigd slib kunnen leveren, kunnen we beter nu ophouden'. Leuven suggereerde daarom aan het bedrijfsleven om een studie te doen naar de effecten van opschaling op de prijs van verwerkings-technieken.

Ook Dofferhof betoogde dat er in de regio nog heel wat meer geld nodig is dan nu beschikbaar wordt gesteld.

Gemeenten doen nu al het één en ander in eigen beheer, net als bij de droge bodemsanering, maar meer geld valt goed en verantwoord uit te geven.

Leuven verwees onder andere naar enkele actieve gemeenten, die in eigen beheer biologische reinigingstechnieken toepassen, zoals Gaasterlân-Sleat in Friesland. Een voorbeeld van de ruimte die er is voor eigen initiatieven, ook voor waterschappen en provincies.

Bij de besteding van saneringsgelden moet wel worden gewaakt voor een te gemakkelijke opvatting over de kunst van saneren, zoals was te beluisteren in de voordracht van Van Veen. Allereerst is gebleken dat het vooronderzoek (nader onderzoek) van vervuilde waterbodems meestal onvoldoende informatie geeft om de haalbaarheid en de effectiviteit van de technieken bij saneringen in te kunnen schatten. Daarnaast is de kennis van verwerkingstechnieken zowel bij de bedrijven als de opdrachtgevers te beperkt. 'Scheiden en reinigen is niet een trucje dat je er even bij doet, zoals velen dachten'. Slechte praktijkervaringen mogen daarom geen reden zijn om verwerking van baggerspecie als een onhaalbare kaart te beschouwen. 'Er is sprake van een leerproces waarin zowel uitvoerders als opdrachtgevers zich bevinden', aldus Van Veen.

Leuven suggereerde dat het gebrek aan geld misschien een stimulans is voor de waterkwaliteitsbeheerder om verhaal te zoeken bij de veroorzakers van de slib-vervuiling. 'Dit kostenverhaal dient dan niet alleen betrekking te hebben op klasse 4 specie, maar ook op klasse 2 en 3. Tenslotte kost ook de verwijdering dáárvan aanzienlijk meer dan normaal, en iemand moet daarvoor betalen.

De aansprakelijkheid behoort zich ook niet te beperken tot baggeren en storten, maar zal zich moeten uitstrekken tot scheiding en reiniging'. Van der Beesen herinnerde in dat verband aan de door het Rijk gehanteerde aansprakelijkheidstrits: vervuiler, gebruiker, overheid.

Leuven benadrukte verder dat het schaarse geld uitsluitend gebruikt mag

worden voor milieuhygiënisch baggerwerk, en niet voor onderhoudsbaggerwerk. De extra kosten die daar ontstaan zullen uit andere potjes moeten worden aangevuld.

Storten netelige kwestie

Algemeen werd in de voordrachten en in de forumdiscussie erkend dat de verwerkingstechnieken, met uitzondering van scheidingstechnieken, nog niet voldoende zijn ontwikkeld en dat in de tussentijd gekozen moet worden voor opslag. Een netelige kwestie gezien het gebrek aan stortruimte en de weerstand tegen storten in de verschillende provincies. Een terechte weerstand overigens, vond Reijnders, omdat definitief storten, waarvan steeds sprake is, geen enkel uitzicht biedt op een duurzame oplossing van de problemen. 'Het is onzin de mensen die tegen stortplaatsen ageren te beschuldigen van het 'not in my backyard'-syndroom. Een promotie-onderzoek heeft kort geleden duidelijk gemaakt dat de mensen niet of nauwelijks in het geweer komen uit puur eigen belang, maar dat er wel degelijk sprake is van diepgaande bezorgdheid over de kwaliteit van het milieu en de halfbakken oplossingen die steeds voor de problemen worden aangedragen'. De meningen over de voorwaarden waaronder de berging moet gebeuren verschillen nogal.

Leuven noemde vier voorwaarden: tijdelijkheid, compartimentering en strengste IBC-criteria, in combinatie met een stortheffing om de reiniging in een later stadium mogelijk te maken. Overigens gaf hij tevens aan dat gecontroleerd storten milieuhygiënisch gezien in ieder geval veel beter is dan het ongecontroleerd verspreiden, zoals nu nog vaak wordt gedaan.

Van Wijnbergen benadrukte eveneens de tijdelijke opslag in milieuhygiënisch geïsoleerde stortplaatsen voor die gevallen waarin baggeren onontkoombaar is.

Tijdelijke opslag, in afwachting van definitieve reiniging. 'Stortplaatsen zijn er nu vrijwel niet en die moeten snel beschikbaar komen. De opslag moet alleen tijdelijk zijn om verspreiding van de vervuiling te voorkomen'.

Welschen verwees nogmaals naar het gebrek aan duidelijkheid in het kaderscheppend rijksbeleid. Een provincie kan het daardoor nooit goed doen. Als er dan gestort moet worden (de voorlaatste trede op het trapje van Lansink), dan dienen daarvoor duidelijke richtlijnen aanwezig te zijn. Hij hoopte dan ook dat het landelijke milieu-effectrapport baggerspeciedepots spoedig zal leiden tot uniforme richtlijnen

voor stortplaatsen. Die hoop deelden velen.

Al met al een boeiend congres. Er zijn duidelijke boodschappen vanuit verschillende hoeken gekomen, waarmee rekening zal moeten worden gehouden in de vormgeving van het beleid, zowel op rijks- als op regionaal niveau.

Dit concludeerden drs. D. Hortensius, voorzitter van de Stichting Nederland Giftvrij, en de dagvoorzitter, mr. J. Fokkens, voorzitter van de Stichting Natuur en Milieu, terecht bij de afsluiting. Ook de posterpresentaties hebben aan de dag een belangrijke bijdrage geleverd. De teksten van de inleidingen, de forumdiscussie en een aantal artikelen naar aanleiding van de posterpresentaties zullen worden gebundeld in een congresboek, dat in de loop van het voorjaar zal worden gepubliceerd. U kunt hiervoor intekenen bij de Stichting Natuur en Milieu, telefoon 030-33 13 28.

Het boek 'vervuilde waterbodems, slib tot aan je lip' van de Stichting Nederland Giftvrij en de Stichting Natuur en Milieu, dat tijdens het congres werd gepresenteerd, kost f 17,50 (exclusief portokosten) en kan worden besteld bij Milieubook, Postbus 18169, 1001 ZB Amsterdam. Bezoekadres per 1 februari: Plantage Middenlaan ZH, Amsterdam.

Jan Willem Biekart
Stichting Natuur en Milieu

• • •

Jaarboek 1991 voor de Waterleiding verschijnt later

De bestuursstructuur van de VEWIN is per 1 januari 1991 ingrijpend gewijzigd. Om nu te voorkomen dat het Jaarboek 1991 al bij verschijnen is verouderd, worden deze wijzigingen nog in het boek aangebracht.

Als gevolg daarvan verschijnt het Jaarboek rond eind januari, maar het is dan in elk geval actueel!